

КАТАЛІЦКІЯ ГЕМЕРОНІМЫ Ў МЕДЫЯСФЕРЫ БЕЛАРУСІ

А. Р. Хромчанка

*Беларускі дзяржаўны ўніверсітэт,
вул. Кальварыйская, 9, 220004, г. Мінск, Рэспубліка Беларусь,
albina77153@gmail.com*

У артыкуле апісваецца ступень даследаваннясці тапонімаў і антрапонімаў у беларускай лінгвістыцы, а таксама анамастычная намінацыя ў медыясферы Беларусі. Каталіцкая прэснанімія разглядаецца ў гістарычным і структурна-граматычным аспектах.

Ключавыя словы: анамастычная прастора; перыферычныя онімы; гемеронім; прэсонім; медыясфера; рэнамінацыя.

CATHOLIC GEMERONYMS IN THE MEDIA SPHERE OF BELARUS

A. R. Khromchanka

*Belarusian State University,
9, Kalvaryjskaya Str., 220004, Minsk, Republic of Belarus
Corresponding author: A. R. Khromchanka (albina77153@gmail.com)*

The article describes the degree of research of toponyms and anthroponyms in Belarusian linguistics, as well as onomastic nomination in the media sphere of Belarus. Catholic pressname is considered in historical and structural-grammatical aspects.

Key words: onomastic space; peripheral onyms; hemeronym; pressname; media sphere; renomination.

Гемеронімы – назва сродкаў масавай інфармацыі (газеты, часопіса, тэле- ці радыёперадач) – у анамастычнай прасторы знаходзяцца на перыферыі, таму даследаванне гэтай групы онімаў з гледжан-ня структуры, семантыкі, тэрміналогіі і інш. застаецца недастаткова распрацаванай галіной у лінгвістыцы.

Найбольш даследаваны тапонімы (айконімы, гідронімы, мікратапонімы), антрапонімы, іх паходжанне, гістарычныя змены, тэрытарыяльнае пашырэнне, функцыянаванне, спосабы словаўтварэння і інш. Вывучэнне беларускай тапаніміі распачалося яшчэ ў першай палове XIX ст. (З. Даленга-Хадакоўскі, І. В. Турчыновіч, П. М. Шпілеўскі), актывізацыя ж тапанімічнай навукі прыпадае на 60-я гг. XX ст. (Я. М. Адамовіч, Э. К. Бірыла, М. Я. Грынблат, В. А. Жучкевіч, В. П. Лемцюгова і інш.) [1, с. 556]. З другой паловы XX ст. увага беларускіх лінгвістаў была скіравана на тапаніміку і антрапаніміку з прычыны таго, што названыя групы анамастычнай лексікі маюць геаграфічнае пашырэнне, гістарычны кантэкст, заканамернасці развіцця і функцыянавання. Паводле В. П. Лемцюговай, яны адлюстроўваюць паняцці ўсіх сфер чалавечай дзейнасці, забытыя словы і словы чужых і «мёртвых» моў, на падставе іх аналізу прачытваюцца невядомыя старонкі гісторыі народа, помнікі матэрыяльнай культуры, «высвятляюцца супярэчлівыя пытанні паходжання і міграцыі народаў, іх рассялення на зары гісторыі» [1, с. 33]. Перыферычныя онімы такімі ўласцівасцямі не валодаюць, зазвычай яны абмежаваныя ў часе і прасторы.

Гемеронімы як уласныя назвы органаў перыядычнага друку належаць да групы ідэонімаў, якія ахопліваюць найменні разумовай, ідэалагічнай і мастацкай сфер (тэонімы, міфонімы, ідэонімы, прагматонімы). В. М. Лухверчык адзначае, што лінгвістычны статус найменняў перыядычнага друку канчаткова не вырашаны. «Спрэчнымі застаюцца пытанні канатацыі назваў перыядычных выданняў, іх уключэння ў канкрэтную групу онімнай прасторы, а таксама выкарыстання канкрэтнага тэрміна ў дачыненні да названай групы адзінак» [2, с. 9]. На сёння існуюць розныя падыходы да тыпалагізацыі назваў перыядычных выданняў, што дэманструюць прапанаваныя класіфікацыі Н. У. Падольскай, М. М. Тарчынскага і інш. [2, с. 9–18]. Розныя падыходы да аналізу і груповыя сведчаць пра навуковыя пошукі і неабходнасць выпрацоўкі адзінай метадалогіі даследавання онімаў перыядычнага друку. В. Зрабікава выказвае меркаванне, што гемеронімы маладаследаваны і далейшае іх вывучэнне вымагае правесці «інвентарызацыю і класіфікацыю эмпірычнай базы (а гэта толькі каля 1,5 тыс. перыядычных выданняў, без уліку анлайнавага і аўдыёвізуальнага кантэнту), а таксама вызначыць асноўныя прынцыпы і параметры даследавання такіх онімаў (лексіка-семантычны, намінацыйны, структурны, супастаўляльны, лінгвакультуралагічны і пад.)» [3]. Аднак няма звестак, ці ў названую вы-

шэй колькасць перыядычных выданняў уваходзяць назвы рэлігійных газет, часопісаў, бюлетэняў. Дагэтуль вывучэнне прэсонімаў (тэрмін паводле класіфікацыі М. Тарчынскага) у беларускім мовазнаўстве грунтавалася на базе свецкіх выданняў. Канфесійныя выданні, на нашу думку, таксама неабходна ўключаць у агульную анамастычную медыясферу Беларусі дзеля атрымання аб'ектыўных і поўных вынікаў даследавання.

Каталіцкая прэсанімія прадстаўлена невялікай колькасцю выданняў і з прычыны ідэалагічных фактараў падзяляецца на два перыяды: 1913–1950 гг. і 1992–па наш час. Першая штотыднёвая газета «**Bielarus**» (1913–1915), друкаваная па-беларуску лацінкай, выходзіла ў Вільні. «**Krynica**» – газета Беларускай хрысціянска-дэмакратычнай партыі друкавалася на беларускай мове лацінкай з 1917 г. З 1939 г. мела назву «**Bielaruskaja krynica**». У 1991 г. у Мінску было адноўлена першае найменне – «**Крыніца**».

У Заходняй Беларусі ў 1928–1939 гг. выходзіў папулярны часопіс «**Chryścianskaja Dumka**», дзіцячы часопіс «**Zorka**» (1938–1939). У 30-я гг. у Заходняй Беларусі ў Гродне на рускай мове былі часопісы «**Рыцарь непорочно зачавшей**», «**Информатор Девы Марии**» і інш. [4, с. 105–111]. А таксама лацінкай па-беларуску выходзілі часопісы «**Adradžennie**» (1947) і «**Žnič**» (1950).

Каталіцкі перыядычны друк на Беларусі праз дзяржаўную ідэалогію атэізму быў спынены да пачатку 90-х гг. XX ст. Адным з першых ад гэтага часу стаў выходзіць у Мінску ў 1992–1994 гг. адноўлены часопіс «**Chryścijanskaja Dumka**». У Баранавічах у 1994 г. з'явіўся часопіс «**Дыялог**». У 1995 г. у Мінску – культурна-рэлігійна-асветніцкі кварталнік «Наша вера», штотыднёвы часопіс «**Ave Maria**» (1994). У Віцебскай дыяцэзіі пачала выходзіць газета «**Каталіцкі веснік**», у Гродзенскай дыяцэзіі – «**Слова жыцця**», бюлетэнь «**Каталіцкія навіны**» – выданне Мінскай архідыяцэзіі; «**Светач**» (2001) – часопіс семінарыстаў Ордэна Айцоў Марыянаў у Беларусі, «**Маленькі рыцар Безаганнай**» (1997) – часопіс для дзяцей. «**Вера і жыццё**» (1994) – часопіс (Мінск), «**Веснік надзеі**» (1994) – парафіяльная газета (г. Бабруйск) і інш.

Структурна-граматычныя тыпы каталіцкіх прэсонімаў характарызуюцца пераважна монакампанентнасцю, бікампанентнасцю і полікампанентнасцю. Монакампанентныя прэсонімы – беспрыназоўнікавыя субстантывы ў назоўным склоне: *Bielarus*, *Krynica*, *Zorka*, *Дыялог*, *Светач*. Бікампанентныя складаюць большасць і ўтвораны

па двух мадэлях: дапасаваны прыметнік + назоўнік і назоўнік + назоўнік: *Bielaruskaja krynica, Chryścijanskaja Dumka, Katoliцкі веснік, Каталіцкія навіны; Вера і надзея, Слова жыцця, Веснік надзеі*. Другая намінацыйная мадэль рэалізуецца граматычнымі формамі: субстантывы ў назоўным склоне і субстантывы ў назоўным склоне + родны склон. У структуру бікампанентных найменняў можа ўваходзіць займеннік, як у назве *Наша вера*. Лацінская назва «Ave Maria» мае наступную структуру: клічная форма ад дзеяслова *vitaць* + уласны назоўнік. Полікампанентныя найменні прадстаўлены адзінкава, гэта мадэлі прыметнік + назоўнік у назоўным склоне + назоўнік у родным склоне: *Маленькі рыцар Беззаганнай*. У цэлым пераважаюць бікампанентныя найменні каталіцкіх выданняў і ў агульным гемеронімным кантэксце не маюць пэўнай структурнай спецыфікі, якая б вылучала іх на фоне найменняў свецкіх выданняў.

У навуковай літаратуры існуюць розныя меркаванні адносна наяўнасці семантыкі ў гэтага класа намінацыйных адзінак, аднак удзел агульнай лексікі ва ўтварэнні онімаў дазваляе меркаваць пра наяўнасць пэўных лексіка-семантычных і стылістычных асаблівасцяў, у прыватнасці, выкарыстанне слоў рэлігійнай групы *каталіцкі, хрысціянскі, Беззаганная* і інш. раскрывае інфармацыю перадусім пра прыналежнасць друкаванага органа да рэлігійнай перыёдыкі.

У адрозненне ад назваў свецкіх перыядычных выданняў, каталіцкім прэсонімам практычна не ўласціва рэнамінацыя, за выключэннем Крыніца – Беларуская крыніца. Гэта абумоўлена пэўнай свабодай і незалежнасцю ад дзяржаўнай ідэалогіі і палітыкі, а таксама скіраванасцю на духоўны аспект чалавека і грамадства ў цэлым.

Бібліяграфічныя спасылкі

1. Беларуская мова : Энцыкл. / Беларус. Энцыкл.; Пад рэд. А. Я. Міхневіча; Рэдкал. : Б. І. Сачанка (гал. рэд.) [і інш.]. Мінск : БелЭН, 1994. 655 с.
2. *Лухверчык В. М.* Беларускія назвы перыядычных выданняў: структура, семантыка, дынаміка ; навук. рэд. Д. В. Дзятко. Мінск, 2021. 202 с.
3. *Зразікава В. А.* Гемеронімы ў кантэксце анамастычных даследаванняў: сучасны стан і перспектывы развіцця [Электронны рэсурс]. URL: <https://elib.bsu.by> (дата обращения: 11.01.2024).
4. *Говін С. В.* Канфесійны друк у Беларусі : вучэб.-метад. комплекс для студэнтаў фак. журналістыкі спец. 1-23 01 08 «Журналістыка (па напрамках)»; Мінск, БДУ, 2008. 288 с.